

ศัพท์ภาษาบาลีสันสกฤตในภาษาไทยที่ทำให้ ชาวพุทธไทยเข้าใจพระพุทธศาสนาผิด

วัชระ งามจิตรเจริญ*

บทคัดย่อ

ศัพท์ในภาษาไทยหรือคำไทยหลายคำเป็นคำยืมมาจากคำภาษาบาลีสันสกฤตซึ่งบางคำเป็นศัพท์ทางพระพุทธศาสนา เมื่อนำคำเหล่านั้นมาใช้ในภาษาไทยปรากฏว่ามีบางคำที่ความหมายเปลี่ยนไปและบางคำมีความหมายคลาดเคลื่อนจากความหมายเดิมที่ปรากฏในคำสอนทางพระพุทธศาสนาหรือที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ส่งผลให้เกิดความเข้าใจผิดหรือเกิดความคลาดเคลื่อนสับสนในการทำความเข้าใจคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปด้วย เช่น คำว่า “กรรม” ในภาษาไทยหมายถึงบาปหรือการกระทำชั่วและผลของการกระทำชั่ว แต่ในคำสอนทางพระพุทธศาสนากรรมหมายถึงทั้งการกระทำดีและการกระทำชั่ว และไม่ได้หมายถึงผลของการกระทำชั่ว และคำว่า “อโหสิกรรม” ในภาษาไทยหมายถึงการยกโทษให้ แต่ในคำสอนทางพระพุทธศาสนาหมายถึงกรรมที่ไม่มีโอกาสให้ผล ไม่มี ความหมายเกี่ยวข้องกับการยกโทษแต่อย่างใด ชาวพุทธไทยจึงต้องศึกษาให้เข้าใจคำสอนทางพระพุทธศาสนาและระวังอย่าให้สับสนระหว่างความหมายในภาษาไทยกับความหมายตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ : ศัพท์ภาษาบาลีสันสกฤตในภาษาไทย, ความเข้าใจพระพุทธศาสนาผิด

* ศาสตราจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Pali–Sanskrit Words in Thai Affect understanding of Buddhism

Abstract

A number of words in the Thai language are loaned from Pali-Sanskrit, some of which are technical terms in the Buddhist doctrines. When used in Thai, the meanings of some words have changed or shifted from the original Buddhist terms, often resulting in confusion or misunderstandings of the Buddhist doctrines among Thai people. For example, the word “karma” or “kamma” in the Thai language refers mainly to unwholesome actions and their effects, whereas originally, according to Buddhist doctrines, the word refers to both wholesome and unwholesome actions, and not at all to the effects of unwholesome actions. In a similar way, the word “ahosikarma” or “ahosikamma” refers to forgiveness, while its original meaning in Buddhist terms is karma that has no chance of producing effect, without any reference to forgiveness whatsoever. It is essential, then, that Thai Buddhists seek to understand Buddhist doctrines and their terms, and be attentive in distinguishing the Thai meaning from the Buddhist meanings of these words.

Keywords: Pali-Sanskrit words in Thai, Misunderstanding of Buddhism

ความน่า

ศัพท์ในภาษาไทยหรือคำไทยที่เป็นคำยืมจากศัพท์ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตบางคำเป็นศัพท์ที่ใช้ในคำสอนทางพระพุทธศาสนา เมื่อนำมาใช้ในภาษาไทยปรากฏว่ามีบางคำที่ความหมายเปลี่ยนไปและบางคำมีความหมายคลาดเคลื่อนจากความหมายเดิมที่ปรากฏในคำสอนหรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา แม้ความเปลี่ยนแปลงหรือความคลาดเคลื่อนนั้นบางครั้งเป็นเรื่องภาษาปาก (ภาษาพูด) ที่ชาวบ้านเข้าใจกันไปเองก็ตาม แต่ก็ทำให้ชาวพุทธไทยบางคนเกิดการเข้าใจผิดหรือเกิดความคลาดเคลื่อนสับสนในการทำความเข้าใจคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปด้วย บางครั้งแม้แต่บัณฑิตกวีวิชาการยังเกิดความสับสนจนอธิบายความหมายของคำสอนทางพระพุทธศาสนาคลาดเคลื่อน ดังจะเห็นได้จากปัญหาที่เกิดจากความหมายของคำว่า “ศิลปะ” ที่ในภาษาไทยมีความหมายที่ต่างจากความหมายในคำสอนทางพระพุทธศาสนา

คำว่า “ศิลปะ” ในภาษาไทยมีความหมายส่วนหนึ่งหมายถึงการทำให้วิจิตรพิสดาร เช่น เขาทำดอกไม้ประดิษฐ์ประดอยอย่างมีศิลปะ และการแสดงออกซึ่งอารมณ์สะเทือนใจให้ประจักษ์ด้วยสื่อต่างๆ อย่างเสียง เส้น สี ผิว รูปทรง เป็นต้น เช่น วิจิตรศิลป์ ศิลปะการวาดภาพ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖, ๑๑๔๔) ทำให้นักวิชาการบางคนอธิบายความมีศิลปะ ซึ่งเป็นมงคลข้อที่ ๘ ในมงคล ๓๘ คลาดเคลื่อนจากความหมายที่แท้จริงของมงคลข้อนี้ เพราะอธิบายความหมายของความมีศิลปะไปเป็นเรื่องของการสร้างงานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับความไพเราะหรือความสวยงาม เช่น อธิบายว่า “ผู้มีศิลปะคือผู้ชำนาญในการทำเพื่อสร้างความพึงพอใจแก่บุคคล เช่น การตกแต่งบ้านเรือน การทำอาหารให้น่ารับประทาน การบรรเลงดนตรีให้เกิดความไพเราะ การขีดเขียนลงสีจนเกิดภาพวาดที่สวยงาม และการประพันธ์บทร้อยกรอง เป็นต้น” (วนิดา ขำเขียว, ๒๕๕๕, ๑๖๒) ซึ่งคำอธิบายนี้คลาดเคลื่อนจากความหมายของมงคลข้อนี้เพราะความมีศิลปะตามหลักคำสอนเรื่องมงคลหมายถึงहतโลกศ คือความเป็นคนฉลาด

ในहतกรรม ได้แก่ เป็นช่างฝีมือ ทำงานให้สำเร็จเป็นชิ้นเป็นอันและประณีต ด้วยน้ำมือของตน (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิม ธมฺมธโร), ๒๕๓๙, ๑๔๙) และอรรถกถาของมงคลสูตร ก็อธิบายว่า ศิลปะมีทั้งของคฤหัสถ์และบรรพชิต ศิลปะของคฤหัสถ์คือ การงานที่เว้นจากการเบียดเบียนสัตว์อื่น เว้นจากอกุศลกรรม มีกรณงานของช่างแก้วมณีและช่างทอง เป็นต้น ส่วนศิลปะของบรรพชิต คือ การซ่อมสมณบริขารมีการกะจิวรและการเย็บจิวรเป็น และความเป็นผู้ขยันในการทำกิจต่าง ๆ ของเพื่อนสหพรหมจารี (อรรถกถาขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ หน้า ๑๑๗) ดังนั้น ศิลปะหรือความมีศิลปะตามคำสอนเรื่องมงคล ๓๘ คือ ความเป็นผู้มีความชำนาญ มีฝีมือในการทำงาน รวมทั้งการขยันทำกิจของสงฆ์ โดยไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับการทำงานศิลปะมีการภาพวาด เป็นต้น

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมา บทความนี้จึงต้องการนำคำไทยที่มาจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตโดยเฉพาะคำที่มาจากภาษาบาลีที่สำคัญบางคำซึ่งใช้ในคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาทที่คนไทยส่วนใหญ่นับถือมาอธิบายเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องสืบไป

ลักษณะของภาษาบาลีและความสัมพันธ์กับภาษาสันสกฤตและภาษาไทย

ภาษาบาลีเป็นภาษาของคนอินเดียที่ปัจจุบันถือว่าเป็นภาษาที่ตายแล้วโดยเป็นภาษาที่มีลักษณะใกล้เคียงหรือคล้ายคลึงกับภาษาสันสกฤตและถูกนำมาใช้ร่วมกันในภาษาไทยจนนิยมเรียกรวมกันว่า “ภาษาบาลีสันสกฤต” หรือ “ภาษาบาลีและสันสกฤต” กล่าวคือมีการนำทั้งศัพท์ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตมาใช้ปะปนกันในภาษาไทย โดยเลือกใช้ตามที่คนไทยชอบใจ ถ้าคำใดไพเราะถูกหูเรา เรามักเลือกคำนั้นมาใช้ เช่น เราเลือกใช้ “อุทยาน” (สวน) ในภาษาสันสกฤต แทนที่จะเลือก “อุทยาน” ในภาษาบาลี ส่วนมากศัพท์ภาษาสันสกฤตจะมีความไพเราะมากกว่าศัพท์ภาษาบาลี เราจึงเลือกใช้ศัพท์ภาษาสันสกฤตมากกว่าศัพท์ภาษาบาลี แต่ถ้าศัพท์ในภาษาสันสกฤตออกเสียงยาก

เช่น “ปิตุฆตฺต” (อาผู้หญิงหรือป่าที่เป็นญาติฝ่ายบิดา) ในภาษาสันสกฤตออกเสียงยาก เราจึงเลือกใช้ “ปิตุจฺฉา” ในภาษาบาลีแทน ถ้าคำภาษาบาลีกับสันสกฤตออกเสียงคล้ายกัน เรามักจะเขียนตามรูปสันสกฤต เช่น เราใช้ “อากาศ” ในภาษาสันสกฤตแทนที่จะใช้ “อากาศ” ในภาษาบาลี บางที่เราเขียนอย่างรูปสันสกฤตแต่ออกเสียงอย่างบาลี เช่น “ธรรม” เป็นคำที่เรานำมาเขียนเป็นภาษาไทยโดยเปลี่ยน ร ควบ มาเป็น ร หัน จากคำว่า “ธรม” ในภาษาสันสกฤต แต่ออกเสียงอย่าง “ธम्म” ในภาษาบาลี คำจำนวนมากที่ใช้ในพระพุทธศาสนาเถรวาทซึ่งใช้ภาษาบาลีเป็นภาษาบันทึกคำสอนก็ใช้รูปสันสกฤตซึ่งเป็นภาษาที่ใช้บันทึกคำสอนของพระพุทธศาสนาหายาน เช่น ศาสนา ศรัทธา กรรม กล่าวอีกอย่างก็คือเราแปลศัพท์ภาษาบาลีเป็นคำไทยที่เอามาจากภาษาสันสกฤต เช่น แปล “สตถา” เป็น “ศาสดา” ซึ่งสาเหตุหนึ่งอาจเป็นเพราะภาษาสันสกฤตเข้ามาในประเทศไทยก่อนภาษาบาลี (บรรจบ พันธุเมธา, ๒๕๑๘, ๕-๖)

นอกจากนั้น คำไทยบางคำยังนำมาจากการผสมผสานทั้งศัพท์ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตเข้าด้วยกัน เช่น คำว่า “ทัศนะ” (ความเห็น) (ราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๕๖, ๕๖๒) เป็นคำที่นำคำว่า “ทสฺสน” ในภาษาบาลี และ “ทรฺสน” ในภาษาสันสกฤต ซึ่งแปลว่า ความเห็นเหมือนกัน (พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ, ๒๕๑๓, ๓๕๔) มาผสมผสานกัน โดยยังมีการใช้คำว่า “ทรฺสนะ” ที่มาจากคำว่า “ทรฺสน” ในภาษาสันสกฤตอีกคำหนึ่งด้วย (ราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๕๖, ๕๔๒)

ศัพท์ในภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตจะมีลักษณะหลายอย่างที่ต่างกับคำในภาษาไทย เช่น คำที่เรียกว่า “ศัพท์” จะสร้างขึ้นมาจาก “ธาตุ” คือคำที่เป็นรากศัพท์ที่จะนำมาใช้ตามลำพังไม่ได้ต้องมีการตกแต่งหรือปรุงแต่งให้เป็น “ศัพท์” โดยประกอบด้วยคำปรุงแต่งต่างๆ เช่น ประกอบปัจจัยเข้าข้างท้ายธาตุนั้น ๆ ธาตุเมื่อผ่านการตกแต่งแล้วจึงกลายเป็นศัพท์ซึ่งอาจเป็นนามศัพท์หรือกริยาศัพท์ก็ได้ ศัพท์ดังกล่าวยังไม่สามารถใช้ได้จนกว่าจะนำศัพท์นั้นมาแจกวิภัตติคือการแปลงรูปศัพท์นั้นๆ

ให้มีเครื่องหมายที่บอกความเกี่ยวข้องระหว่างคำศัพท์ที่แจกวิภัตติเรียบร้อยแล้วเรียกว่า “บท” ถือเป็นศัพท์สมบูรณ์เข้าความได้ทันที ซึ่งในการสร้างศัพท์ดังกล่าวนี้ จะมีการทำรูปวิเคราะห์เพื่อให้เห็นความเป็นมา และความหมายของศัพท์นั้นๆ ด้วย ตัวอย่างเช่น “ชน” (ชน,คน) เป็นนามศัพท์ที่ปรุงแต่งขึ้นมาด้วยวิธีการของนามกิตก์โดยนำ “ชน” ธาตุ (เกิด) มาลง อ ปัจจัย โดยมีรูปวิเคราะห์ว่า “กฺสลา กฺสลฺ ชนเตติ ชโน” (ผู้ยังกฺสลหรืออกฺสลให้เกิด) (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), ๒๕๕๐, ๒๖๐) เมื่อนำมาแจกด้วยปฐมาวิภัตติที่แสดงความหมายของประธานในประโยคเป็นเจ้าของกริยาในประโยคกลายเป็น “ชโน” จึงกลายเป็นบทที่เป็นศัพท์ที่สมบูรณ์แบบสามารถใช้สื่อความหมายได้ดังประโยค “ชโน อาคจฺฉติ” (ชนย่อมมา)

นอกจากการสร้างศัพท์จากธาตุดังกล่าวซึ่งเป็นวิธีพื้นฐานแล้ว ภาษาบาลียังมีวิธีสร้างศัพท์แบบอื่นอีก กล่าวอีกอย่างก็คือ วิธีสร้างคำในภาษาบาลีมีหลายวิธีและคำคำเดียวกันอาจใช้วิธีสร้างได้มากกว่าหนึ่งวิธี และอาจทำได้หลายรูปวิเคราะห์ เช่น คำว่า “สุนฺช” (สุนฺช) ถ้าใช้วิธีนามกิตก์ จะเป็น สุนฺ ธาตุ (ไป) ลง อ ปัจจัย แปลง อุน (ในคำว่า “สุน”) เป็น อุนฺช มีรูปวิเคราะห์ว่า “สุนฺติ คจฺฉตฺติ สุนฺช” (สัตว์ที่ไปเรื่อยๆ) หรือเป็น สฺ ธาตุ (ฟัง) ลง อ ปัจจัย แปลง อฺ (ในคำว่า “สุ”) เป็น อุนฺช มีรูปวิเคราะห์ว่า “สามิกฺสฺสวณฺ สฺมฺนาตฺติ สุนฺช” (สัตว์ที่เชื่อฟังเจ้าของ) แต่ถ้าใช้วิธีสมาส จะเป็น สฺ (ดี,งาม, ง่าย) เป็นบทหน้า นช (เล็บ) มีรูปวิเคราะห์ว่า “สุนฺทรา นชา เอตฺสฺสาติ สุนฺช” (สัตว์ที่มีเล็บงาม) (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), ๒๕๕๐, ๗๑๙)

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า “คำ” ในภาษาไทยไม่ได้ตรงกับ “ศัพท์” ในภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต เพราะคำภาษาไทยใช้ได้ทันที แต่ของภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตยังใช้ไม่ได้ และ “คำ” ก็ไม่ตรงกับ “บท” เพราะถึงแม้คำของเราจะเข้าประโยคได้เช่นเดียวกับบท แต่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงท้ายศัพท์เพื่อแสดงความเกี่ยวข้องระหว่างศัพท์ (บรรจบ พันธุเมธา, ๒๕๑๘, ๑๑)

นอกจากนั้น ภาษาไทยยังนำหลักไวยากรณ์ของภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตมาดัดแปลงใช้ด้วย เช่น การนำวิธีสมาสและสนธิในภาษาบาลีมาประยุกต์ใช้ในการสร้างคำในภาษาไทยโดยเป็นวิธีสมาสและสนธิแบบไทยที่เรียกว่า “วิธีประสมคำ” คำที่สร้างขึ้นมาเรียกว่า “คำประสม” โดยมีความเรียบง่ายกว่าวิธีสมาสและสนธิในภาษาบาลี เช่น “ราชรถ” (ราช+รถ) “ราชวัง” (ราช+วัง) เป็นคำสมาส “ราชูปถัมภ์” (ราชะ/ราชา+อุปถัมภ์) และ “ยุทโธปกรณ์” (ยุทธ/ยุทธะ+อุปกรณ์) เป็นคำที่มีการสนธิคือเชื่อมเสียง

อนึ่ง ภาษาบาลีมีชื่อเดิมหรือชื่อที่แท้จริงว่า

“ภาษามคธ” หรือ “มาคธิ” คือภาษาของชาวมคธหรือคนในแคว้นมคธอันเป็นแคว้นใหญ่ในครั้งพุทธกาลที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่เพื่อเผยแผ่พระศาสนามากกว่าแคว้นอื่น คำว่า “บาลี” ซึ่งมาจากคำว่า “पालิ” หรือ “ปาฬิ” ในภาษาบาลีในความหมายดั้งเดิมนั้นไม่ได้เป็นชื่อของภาษา แต่หมายถึงแนว แถว เขต หรือขอบเขต และหมายถึงพระพุทธพจน์ แต่ได้กลายมาเป็นชื่ออีกชื่อหนึ่งของภาษามคธโดยนักคิดชาวพุทธให้ความหมายใหม่ว่าหมายถึง “ภาษาที่รักษาพระพุทธพจน์” โดยให้รูปวิเคราะห์ว่า “พุทธวจน ปาเลติ รกขตีติ ปาลิ/ปาฬิ” โดยถือว่าเป็น “पालุ” ธาตุ (รักษา) ลง อิ ปัจจัย (แปลง ลี เป็น ฬิ) (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), ๒๕๕๐, ๔๓๓)

ศัพท์ภาษาบาลีเมื่อนำมาใช้ในภาษาไทยรวมกับศัพท์ภาษาสันสกฤตก็มีการกลายเสียงและกลายความหมายในลักษณะต่าง ๆ จนมีรูปคำและความหมายต่างจากศัพท์ดั้งเดิมในภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตจนทำให้เกิดผลกระทบต่อการเข้าใจความหมายของคำสอนในพระพุทธศาสนา

การเข้ามาในภาษาทั่วไปของศัพท์ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในพระพุทธศาสนา

สุทิววงศ์ พงษ์ไพบูลย์ ได้กล่าวถึงเหตุที่คำภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตเข้ามาปนอยู่ในภาษาไทยว่า เนื่องจากเหตุผลหลายประการ สรุปได้ดังนี้

๑. ความสัมพันธ์ทางด้านศาสนา เมื่อศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธเผยแผ่เข้ามาสู่ประเทศไทย ศาสนาพราหมณ์ใช้ภาษาสันสกฤต และศาสนาพุทธใช้ภาษาบาลี ในการเผยแผ่ศาสนา ไทยได้รับศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ และรับคติของศาสนาพราหมณ์มาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะในลัทธิธรรมนิยม ประเพณีต่างๆ เราจึงรับคำในลัทธิทั้งสองเข้ามาใช้ในลักษณะของศัพท์ทางศาสนา และใช้เป็นศัพท์สามัญทั่วไปในชีวิตประจำวัน

๒. ความสัมพันธ์ทางด้านประเพณี เมื่อชนชาติอินเดียได้เข้ามาตั้งรกรากในประเทศไทย ก็นำเอาประเพณีของตนเข้ามาปฏิบัติ ทำให้มีคำที่เนื่องด้วยประเพณีเข้ามาปะปนในภาษาไทย และนานเข้าก็ได้กลายเป็นคำที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของคนไทย เช่น ตริยัมพวาย มาฆบูชา ตักบาตรเทโว ดิถี กระจายสารท เทศน์มหาชาติ ฐฐิน จรดพระนังคัลแรกนาขวัญ ฉัตรมงคล พิฆังมงคล

๓. ความสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรม อินเดียเป็นประเทศที่เจริญทางด้านวัฒนธรรมมานาน อิทธิพลทางด้านวัฒนธรรมของอินเดียมีต่ออนุทวีปประเทศทางภาคพื้นตะวันออกก่อนที่วัฒนธรรมตะวันตกจะเข้ามา ไทยได้รับอิทธิพลของอินเดียทุกสาขา เช่น

๑) ศิลปะ ศิลปะไทยได้รับอิทธิพลจากอินเดีย ทั้งโดยตรงและทางอ้อม เช่น ทางดนตรี และนาฏศิลป์ ภาษาที่ใช้เนื่องด้วยเป็นศิลปะจึงเข้ามาปะปนในภาษาไทย เช่น มโหรี ดนตรี ปี่พาทย์

๒) ดาราศาสตร์ อินเดียมีความเจริญทางด้านดาราศาสตร์มาช้านานจนมีตำราเรียนกัน เมื่อวิชานี้แพร่หลายเข้ามาในประเทศไทย ทำให้คำต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก เช่น สุริยคติ จันทรคติ จันทรคราส

๓) การแต่งกาย ศัพท์ทางด้านวัฒนธรรม การแต่งกายที่ได้รับมาส่วนใหญ่เป็นเครื่องทรงของพระมหากษัตริย์ เช่น มงกุฎ ชฎา สังวาล

๔) **สิ่งก่อสร้าง** คำภาษาบาลีและสันสกฤต ที่เกี่ยวกับสิ่งก่อสร้าง ส่วนใหญ่เป็นศัพท์ที่เรียกชื่อ สิ่งก่อสร้างทางศาสนาและราชวัง เช่น นกสูล ปราสาท เจดีย์

๕) **เครื่องมือเครื่องใช้** เครื่องมือเครื่องใช้ที่ ชาวอินเดียนำเข้ามามีในประเทศไทย ทำให้เราได้รับคำที่เรียก เครื่องมือเครื่องใช้นั้น ๆ เข้ามาใช้ด้วย เช่น อาวุธ ทัพพี คนโท

๖) **การใช้ราชาศัพท์** การใช้ราชาศัพท์เป็น วัฒนธรรมอย่างหนึ่งของไทย ที่ต้องการแยกศัพท์ของคน สามัญชนออกจากศัพท์ที่ใช้กับพระราชาและเชื้อพระวงศ์ เป็นเหตุให้เรารับคำบาลี และสันสกฤต ซึ่งถือว่าเป็นภาษา ที่สูงเข้ามาใช้ เช่น พระเนตร พระบาท พระกรรม บางคำ ก็รับเข้ามาเป็นคำสุภาพ เช่น บิดา มารดา ฯลฯ

๔. **ความสัมพันธ์ทางด้านวิชาการ** เนื่องจาก วิทยาศาสตร์และวิทยาการเจริญกว้างขวางขึ้น ทำให้คำที่เรา ใช้อยู่เดิมแคบเข้า จึงจำเป็นต้องรับคำบาลีสันสกฤตเข้ามา ใช้ เพื่อความเจริญและความสะดวก เช่น วิทยุ โทรทัศน์ แพทย์ เกสซ์ ฯลฯ

๕. **ความสัมพันธ์ทางด้านวรรณคดี** วรรณคดี อินเดียมีอิทธิพลต่อวรรณคดีไทยเป็นอย่างยิ่ง ทั้งวรรณคดี สันสกฤต และวรรณคดีที่เนื่องมาจากชาดกในพระพุทธ ศาสนา เมื่อเรารับเอาวรรณคดีเหล่านี้เข้ามา จึงมีศัพท์ ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวรรณคดีเหล่านี้เข้ามามากมาย เช่น ครุฑ สุเมรุ หิมพานต์ ฯลฯ (สุทธีวงศ์ พงษ์ไพบูลย์, ๒๕๒๓, ๕ อ้างใน “ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย”, ออนไลน์)

จากที่กล่าวมาจึงอาจสรุปได้ว่า การเข้ามาใน ภาษาไทยที่ใช้กันโดยทั่วไปของศัพท์ภาษาบาลีและภาษา สันสกฤตในพระพุทธศาสนาสันนิษฐานได้จากข้อเท็จจริง ในประวัติศาสตร์ว่า เกิดจากการเข้ามาของศาสนาพราหมณ์ และพระพุทธศาสนาตั้งแต่ครั้งโบราณโดยเฉพาะสมัยสุโขทัย ที่มีการนำพระพุทธศาสนาแบบลัทธิมหายานมาเผยแผ่ใน กรุงสุโขทัย เริ่มแรกอาจเป็นการใช้ศัพท์ภาษาบาลีและ ภาษาสันสกฤตแต่ในการสอนคำสอนทางพระพุทธศาสนา

ต่อมาจึงได้นำศัพท์ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตมาใช้ ในภาษาทั่วไปในทำนองเดียวกับที่มีการนำภาษาต่างประเทศ อื่น ๆ มีภาษาอังกฤษเป็นต้นมาใช้ในชีวิตประจำวัน

นอกจากนั้น ศัพท์ภาษาบาลียังเข้ามาในภาษาไทย ด้วยวิธีการหรือหนทางอื่น ๆ เช่นเดียวกับการเข้ามาของ ภาษาสันสกฤตพร้อมกับการเข้ามาของคนอินเดียนับตั้งแต่ พุทธศตวรรษที่ ๖ (ราว พ.ศ. ๕๐๐-๖๐๐) ซึ่งได้นำเอาลัทธิ ศาสนา ศิลปกรรม วิทยาการ ตลอดจนภาษาสันสกฤตที่ เป็นภาษาของศาสนาพราหมณ์มาด้วย (บรรจบ พันธุเมธา, ๒๕๑๘, ๗) การนำศัพท์ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต มาใช้ในภาษาไทยทำให้เกิดการกลายเสียงและกลาย ความหมายของศัพท์ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตทั้งโดย จังใจและไม่จังใจ

สาเหตุที่เกิดการกลายความหมายของคำ ไทยที่มาจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต

เราพอสรุปสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการกลาย ความหมายซึ่งทำให้ความเข้าใจศัพท์หรือคำสอนทาง พระพุทธศาสนาคลาดเคลื่อนได้ดังนี้

๑. **การใช้ศัพท์ในความหมายใหม่** ในภาษาไทย มีการยืมคำในภาษาต่างประเทศมาใช้ คำในภาษาบาลีก็ เช่นกัน ได้มีผู้นำคำภาษาบาลีมาใช้ในความหมายใหม่ ซึ่งคำเหล่านั้นก็มีการใช้ในการอธิบายคำสอนของพระพุทธ ศาสนาด้วย จึงทำให้เกิดความเข้าใจผิด หรือเข้าใจคลาด เคลื่อน เช่น คำว่า “มานะ” ในภาษาไทยนำมาใช้ในความหมายของความเพียรพยายาม ความตั้งใจจริง (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖, ๙๐๓) ซึ่งเป็นความหมาย ในเชิงบวก แต่ในทางพระพุทธศาสนาใช้ในความหมายของ การถือตัว ความสำคัญตนว่าเป็นนั่นเป็นนี่ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ๒๕๔๖, ๑๙๕) ซึ่งเป็นความหมายเชิงลบ

๒. **การใช้ศัพท์อย่างผิดพลาดหรือคลาดเคลื่อน จากความหมายเดิม** คำภาษาบาลีหรือศัพท์ทางพระพุทธ ศาสนาบางคำถูกนำมาใช้ในความหมายที่ใกล้เคียงหรือ เกี่ยวข้องกับความหมายเดิมแต่มีความผิดพลาด

ความคลาดเคลื่อนอยู่ด้วย ทำให้เกิดความเข้าใจความหมาย เดิมผิด เช่น “กรรม” ถูกใช้ในความหมายของ “ความชั่ว” หรือ “บาป” ทั้งที่ในความเป็นจริงหมายถึงการกระทำที่ดี หรือชั่วก็ได้

ประเภทของศัพท์ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่นำมาใช้ในภาษาไทย

ศัพท์ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ในภาษาไทยอาจจำแนกได้เป็น ๒ ประเภท ดังนี้

๑. ศัพท์เฉพาะทางวิชาการ คือศัพท์ที่ใช้ในความหมายเฉพาะในคำสอนหรือหลักธรรมต่าง ๆ เช่น รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ กรรม มานะ

๒. ศัพท์ทั่วไป คือศัพท์ที่ใช้ในความหมายทั่วไป ไม่ได้ใช้ในคำสอนใดคำสอนหนึ่งโดยเฉพาะ เช่น โสภานา อาหาร วิหค รัฐ

ศัพท์ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตกับระดับของภาษาไทย

ศัพท์ภาษาบาลีรวมทั้งภาษาสันสกฤตที่นำมาใช้ในภาษาไทยทำให้ภาษาไทยมีระดับชั้นของภาษา มีความสมบูรณ์และมีความสวยงามดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

การแบ่งระดับภาษาไทยอาจจำแนกเป็น ๕ ระดับ โดยแบ่งเป็น ๒ แบบ คือภาษาแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งศัพท์ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตก็เป็นส่วนหนึ่งของภาษาเหล่านี้

๑. ภาษาแบบเป็นทางการ ภาษาแบบนี้ใช้ในโอกาสสำคัญ ๆ ทั้งที่เป็นพิธีการ เช่น ในงานราชพิธีและในโอกาสสำคัญที่เป็นทางการ เช่น การกล่าวเปิดการประชุมต่าง ๆ การกล่าวคำปราศรัย และการประกาศ ภาษาแบบเป็นทางการอาจจัดเป็น ๒ ระดับคือ ภาษาระดับพิธีการ และภาษาระดับมาตรฐานราชการหรือภาษาระดับทางการ

๑) ภาษาระดับพิธีการ มีลักษณะเป็นภาษาที่สมบูรณ์แบบและมีรูปประโยคความซ้อนให้ความหมายค่อนข้างมาก ถ้อยคำที่ใช้ก็เป็นภาษาระดับสูง จึงงดงาม ไพเราะและประณีต ผู้ใช้ภาษาระดับนี้จะต้องระมัดระวังอย่างยิ่ง นอกจากใช้ในโอกาสสำคัญ เช่น ในงานพระราชพิธีแล้ว ภาษาระดับพิธีการยังใช้ในวรรณกรรมชั้นสูงอีกด้วย ดังตัวอย่างจากคำประกาศในการพระราชพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าดังนี้

ขอพระบรมเดชานุภาพมเหสีมาแห่งสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราช จงคุ้มครองประเทศไทยชาติและ ประชาชาวไทยให้ผ่านพ้นสรรพอุปัทวพิบัติทั้งปวง อริราชศัตรูภายนอกอย่าล่วงเข้าทำอันตรายได้ ศัตรูหมู่พาลภายในให้วอดวายพ่ายแพ้ภัยตัว บันดาลความสุขความมั่นคงให้บังเกิดทั่วภูมิผดุง บันดาลความร่มเย็น แก่เอกนิกรชนครบคามเขตขอบขันธสีมา (ภาवास บูณาค, ”ราชาภิสดุติ.” ในวรรณลักษณะวิจารณ์เล่ม ๒ หน้า ๑๕๙ อ้างในจันจิรา จิตตะวิริยะพงษ์, ๒๕๔๓, ออนไลน์)

๒) ภาษาระดับมาตรฐานราชการ แม้ภาษาระดับนี้จะไม่อลังการเท่าภาษาระดับพิธีการ แต่ก็ยังเป็นภาษาระดับสูงที่มีลักษณะสมบูรณ์แบบและถูกหลักไวยากรณ์ มีความชัดเจน สละสลวย สุภาพ ผู้ใช้ภาษาจึงต้องใช้รายละเอียดประณีตและระมัดระวัง ต้องมีการร่าง แก้ไข และเรียบเรียงไว้ล่วงหน้า เพื่อใช้ในโอกาสสำคัญที่เป็นทางการ ในการกล่าวคำปราศรัย การกล่าวเปิดการประชุม การกล่าวคำประกาศเกียรติคุณ นอกจากนี้ยังใช้ในการเขียนผลงานวิชาการ เรียงความ บทความวิชาการ หนังสือราชการ และค่านำหนังสือต่าง ๆ เป็นต้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างภาษาระดับมาตรฐานราชการในบทความวิชาการ

บทละครไทยเป็นอีกรูปเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของวรรณกรรมไทย บทละครของไทยเป็นวรรณกรรมที่ประพันธ์ขึ้นทั้งเพื่ออ่านและเพื่อแสดง รูปแบบที่นิยมกันมาแต่เดิม

คือบทละครรำ ต่อมามีการปรับปรุงละครรำให้ทันสมัยขึ้นตามความนิยมแบบตะวันตก จึงมีรูปแบบใหม่เกิดขึ้น ได้แก่ ละคร ดึกดำบรรพ์ ละครพันทาง เป็นต้นนอกจากนี้ยังมีการรับรูปแบบละครจากตะวันตกมาดัดแปลงให้ เข้ากับสังคมไทยและวัฒนธรรมไทย ทำให้การละครไทยพัฒนาขึ้นโดยมีกระบวนการแสดงที่ แตกต่างไปจากละครไทยที่มีอยู่ มาเป็นละครร้อง ละครพูด และละครสังคีต” (กันยรัตน์ สมิตะพันธุ์, “การพัฒนาตัวละครในบทละครพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.” ในบทความ วิชาการ ๒๐ ปี ภาควิชาภาษาไทย, หน้า ๑๕๕ อ้างในจันจิรา จิตตะวิริยะพงษ์, ๒๕๔๓, ออนไลน์)

๒. ภาษาแบบไม่เป็นทางการ เป็นภาษาที่ใช้สื่อสารกันโดยทั่วไปในชีวิตประจำวัน สามารถจัดเป็น ๓ ระดับ คือภาษากึ่งทางการ ภาษาระดับกึ่งทางการ ภาษาระดับสนทนา และภาษาตนเองหรือภาษาปาก

๑) ภาษาระดับกึ่งทางการ มีลักษณะที่ยังคงความสุภาพอยู่ แต่ผู้ใช้ภาษาก็ไม่ระมัดระวังมากเท่าการใช้ภาษาเป็นทางการ เพราะอาจใช้รูปประโยคง่ายๆ ไม่ซับซ้อน ถ้อยคำที่ใช้เป็นระดับสามัญ บางครั้งมีภาษาระดับสนทนาเข้ามาปะปนด้วย ภาษาระดับกึ่งทางการในการติดต่อธุรกิจ การงาน หรือใช้สื่อสารกับบุคคลที่ไม่สนิทสนมคุ้นเคยกัน และใช้ในการเขียนเรื่องให้ผู้เขียนต้องให้อารมณ์เหมือนกำลังฟังผู้เขียนเล่าเรื่องหรือเสนอความคิดเห็นอย่างไม่วุ่นวาย เช่น การเขียนสารคดีท่องเที่ยวบทความแสดงความคิดเห็น หรือการเล่าเรื่องต่าง ๆ เช่น ชีวิตประวัติ

ตัวอย่างภาษาระดับกึ่งทางการในบทความแสดงความคิดเห็น

ฉะนั้นในช่วงเรียนอยู่ในระดับมัธยม ผู้ที่มีความขยันหมั่นจะเข้ามหาวิทยาลัยให้ได้จะไม่สนใจ สิ่งแวดล้อมรอบกายทั้งสิ้น ยกเว้นสิ่งที่เขาคิดว่าจะสามารถทำให้เขาสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ ชีวิต นักเรียนมัธยมจึงมีแต่ตัวทิวและตัว กีฬาค้นไม่เล่น กิจกรรมฉันไม่มีเวลาทำ และยังห้องสมุดฉันไม่ ทราบว่าจะเข้าไปทำไม เพราะเวลาทั้งหมดจะต้องใช้ท่องตำราอย่างเดียว แล้วก็มักจะประสบความสำเร็จ

สำเร็จตามที่คิดเสียด้วย คือสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ (เปล่งศรี อิงคินันท์, “ต้องขอให้ อาจารย์ช่วย”, ก้าวไกล ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๔, หน้า ๒๗ อ้างในจันจิรา จิตตะวิริยะพงษ์, ๒๕๔๓, ออนไลน์)

๒) ภาษาระดับสนทนา มีลักษณะของภาษาพูดที่เป็นกลาง ๆ สำหรับใช้ในการสนทนากันในชีวิตประจำวัน ระหว่างผู้สื่อสารที่รู้จักคุ้นเคยกัน นอกจากนั้นยังใช้ในการเจรจาซื้อขายทั่วไป รวมทั้งในการประชุมที่ไม่เป็นทางการ มีลักษณะรูปประโยคไม่ซับซ้อน ถ้อยคำที่ใช้อยู่ในระดับคำที่มีคำสแลง คำตัด คำย่อปะปนอยู่ แต่ตามปกติจะไม่ใช้คำหยาบ ภาษาระดับสนทนาใช้ในการเขียนนวนิยาย บทความบทภาพยนตร์สารคดีบางเรื่อง และรายงานข่าว เป็นต้น

ตัวอย่างภาษาระดับสนทนาในข่าว

จากกรณีที่หลวงพ่อกุณ ปริสสุโท เกจิตั้งแห่งวัดบ้านไร่ ต.กุดพิมาน อ.ด่านขุนทด จ.นครราชสีมา ได้อาพาธลงอย่างกะทันหัน มีอาการอ่อนเพลียอย่างหนักเนื่องจากต้องตรากตรำทำพิธีปลุกเสก วัตถุมงคลและเคาะหัวให้กับบรรดาศิษยานุศิษย์จนไม่มีเวลาพักผ่อน เกิดอาการหน้ามืดจนกระทั่ง ลูกศิษย์ต้องหามส่งโรงพยาบาลมหาวิทยาลัยนายแพทย์เจ้าของไข้ได้ตรวจร่างกายแล้วแจ้งให้ทราบว่า เป็นไข้หวัด (เดลินิวส์, ๒๗ มีนาคม ๒๕๓๙ อ้างในจันจิรา จิตตะวิริยะพงษ์, ๒๕๔๓, ออนไลน์)

๓) ภาษาระดับตนเองหรือภาษาปาก เป็นภาษาที่ใช้สนทนากับผู้ที่สนิทสนมคุ้นเคยกันมาก ๆ เช่น ในหมู่เพื่อนฝูง หรือในครอบครัว และมักใช้พูดกันในสถานที่ที่เป็นส่วนตัว ในโอกาสที่ต้องการความสนุกสนานรื่นเริงหรือในการทะเลาะด่าทอต่อกัน ลักษณะของภาษาระดับตนเองหรือภาษาปากนี้มีคำตัด คำสแลง คำต่ำ คำหยาบปะปนอยู่มาก ตามปกติจึงไม่ใช้ในการเขียนทั่วไป นอกจากในงานเขียนบางประเภท เช่น นวนิยายหรือเรื่องสั้น บทละคร ข่าวกีฬา

ตัวอย่างการใช้ภาษาระดับตนเองหรือภาษาปากในนวนิยาย

“มีงจะไปไหน ไอ่หมั้น...กูสั่งให้ปล่อยมันไว้อย่างนั้น ไม่ต้องสนใจ กูอยากนั่งดูมัน มองมันตายช้า ๆ เลือดไหลออก จนหมดตัว และหยุดหายใจในที่สุด ถึงจะสมกับความแค้นของกู” (“จิราภา”, “นางละคร” สกฤตไทย ปีที่ ๔๒ ฉบับที่ ๒๑๖๒, หน้า ๑๐๗ อ่างในจันจิรา จิตตะวิริยะพงษ์, ๒๕๔๓, ออนไลน์)

ตัวอย่างการใช้ภาษาระดับกันเองหรือภาษาปากในข่าวกีฬา

“บ๊ิกจา” เตรียมเดินเครื่องวางงานกีฬาเยาวชน จะเสนอตัวเป็นคนคณะกรรมการวุฒิสภาการกีฬาต้นงบนุชชีเกมส์, เอเขียนเกมส์ พร้อมกับความเป็นเจ้าเหรียญทอง ส่วนสมาคมตะกร้อรับว่าแตกเป็นเสี่ยง ให้พิสูจนันในตะกร้อคิงส์คัพคนที่ ๑๒ ใครผลงานดีได้พิจารณาทำทีมชาติ (เดลินิวส์, ๒๗ มีนาคม ๒๕๓๙ อ่างในจันจิรา จิตตะวิริยะพงษ์, ๒๕๔๓, ออนไลน์)

ในภาษาไทยระดับต่างๆ ที่กล่าวมานั้น ส่วนมากจะมีคำที่เป็นภาษาบาลีอยู่ด้วย เช่น “อเนก” “ขัณฑสีมา” “วุฒิสภา” และ “ชาติ”

อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวโดยย่อ ศัพท์ภาษาบาลีถูกนำมาใช้เป็นภาษาไทยในระดับต่าง ๆ โดยอาจจำแนกเป็น ๒ ระดับ ดังนี้

๑. ระดับต้น หมายถึงภาษาที่ใช้กันในชีวิตประจำวันทั่วไปทั้งที่เป็นภาษาเขียนและภาษาพูดซึ่งเป็นภาษาประเภทร้อยแก้ว เช่น การใช้คำว่า “วิตก” ในความหมาย ความกังวลใจ “สุนทรพจน์” ในความหมายคำพูดที่ประธานหรือบุคคลสำคัญกล่าวในที่ประชุมหรือในโอกาสสำคัญ

๒. ระดับสูง หมายถึงภาษาที่ใช้ในภาษาร้อยกรองและราชาศัพท์ซึ่งคนทั่วไปไม่ได้ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การใช้คำว่า “สุธารส” เป็นราชาศัพท์หมายถึงน้ำดื่ม การใช้คำว่า “ปทุมมา” (ปทุม) ซึ่งหมายถึงดอกบัว ในบทกลอนที่ว่า “น้ำใสไหลเย็นเห็นตัวปลา แหวกว่ายปทุมมาอยู่ไหน”

ศัพท์ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทยที่มีผลกระทบต่อความเข้าใจพระพุทธศาสนา

ศัพท์ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่ใช้ในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะที่เป็นคำสอนซึ่งมีการกลายความหมายเมื่อนำมาใช้ในภาษาไทยจนเกิดการเข้าใจคำสอนหรือหลักการทางพระพุทธศาสนาผิดพลาดคลาดเคลื่อนมีอยู่หลายคำ ในที่นี้ขอนำคำศัพท์ที่สำคัญบางคำมาอธิบายโดยเน้นศัพท์ภาษาบาลีดังต่อไปนี้

๑. กรรม เวรกรรม วิบากกรรม คำที่เกี่ยวข้องกัน ๓ คำนี้มักถูกใช้ในความหมายที่สับสนปนเปกันและผิดจากความหมายตามคำสอนของพระพุทธศาสนา คำว่า “กรรม” ชาวพุทธไทยมักใช้ในความหมายของ “บาป” หรือ “ความชั่ว” และส่วนมากใช้หมายถึงผล (วิบาก) ของกรรมชั่ว โดยบางครั้งมีการใช้คำว่า “เวรกรรม” หรือ “เป็นเวรเป็นกรรม” “มีเวรมีกรรม” แทนด้วย เช่น “อุบัติเหตุครั้งนี้เป็นกรรมของเขาแท้ ๆ” “เคราะห์ครั้งนี้คงเป็นเวรกรรมของฉัน” คำว่า “วิบากกรรม” ก็นิยมใช้ในความหมายของผลของกรรมชั่ว เช่น “ดาราคณนี้กำลังเผชิญวิบากกรรมอยู่”

คำว่า “กรรม” มาจากคำว่า “กรฺม” ในภาษาสันสกฤต ซึ่งตรงกับคำว่า “กมฺม” ในภาษาบาลี ตามรูปศัพท์แปลว่า “การกระทำ” ซึ่งเหมือนกับคำว่า “กิริยา” (ในสันสกฤตเป็น “กิริยา” ซึ่งภาษาไทยนำมาใช้คนละความหมาย) แต่ความหมายที่แท้จริงของคำว่า “กรรม” ในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นหมายถึงเจตนา ดังนั้น เมื่อกล่าวโดยย่อ เราจึงกล่าวว่า การกระทำที่จัดเป็นกรรมหมายเอาเฉพาะการกระทำที่มีเจตนา การกระทำที่มีเจตนาคือการกระทำด้วยความตั้งใจหรือตั้งใจ มิได้หมายถึงการกระทำที่ทำโดยไม่มีเจตนา ดังพุทธพจน์ในนิพเพธิกสูตรที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยเหตุนี้ เรากล่าวเจตนาว่าเป็นตัวกรรม บุคคลคิดแล้ว จึงกระทำการด้วยกาย วาจาใจ” (พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๒ หน้า ๕๗๗) จากพุทธพจน์นี้จึงถือได้ว่า กรรมกับเจตนาซึ่งเป็นเหตุการณ์หรือพฤติกรรม

ทางจิตอย่างหนึ่งเป็นอันเดียวกัน และอาจกล่าวได้ว่า คำว่า “กรรม” ยังมีความหมายครอบคลุมถึงการกระทำที่เกิดจากเจตนาด้วยเพราะเป็นการแสดงออกของเจตนา ดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่าคิดแล้วจึงกระทำกรรมด้วยกายวาจา และใจ แต่แนวคิดสายอภิธรรมถือว่าการกระทำคือการเคลื่อนไหวทางกายและวาจาที่เกิดจากจิตเป็นสมุฏฐาน (จิตตชรูป) ไม่ใช่ตัวกรรมแต่จัดเป็นสิ่งที่เกิดร่วมกับกรรม (พระอาจารย์วัลลภ ชวนปญโญ, ๒๕๔๒, ๑๑๖) ซึ่งเป็นการถือเอาความหมายอย่างตรงตัวหรือถือเอาตามองค์ธรรมในจิตที่เป็นตัวการสำคัญในเรื่องนี้เท่านั้น

การเข้าใจความหมายของคำว่า “กรรม” ในแง่ของกรรมชั่วเพียงอย่างเดียว และยังใช้รวมไปถึงผลของกรรมอีกด้วย จึงไม่ตรงกับความหมายที่แท้จริงของคำว่า “กรรม” เพราะนอกจาก “กรรม” จะหมายถึงเจตนา รวมไปถึงการกระทำที่เกิดจากเจตนาแล้วกรรมยังหมายถึงได้ทั้งการกระทำดี (กุศลกรรม) หรือบุญ และการกระทำชั่ว (อกุศลกรรม) หรือบาป อีกทั้งไม่ได้หมายถึงผลของกรรมซึ่งเรียกว่า “วิบาก”

คำว่า “วิบาก” หรือ “วิปาก” ในภาษาบาลี หมายถึง “ผล” โดยเฉพาะผลของกรรม แต่ตามนัยของคัมภีร์ฝ่ายอภิธรรม “วิบาก” หมายถึงเฉพาะวิปากจิตเท่านั้น ส่วนผลกรรมที่เป็นรูปเรียกว่า “กรรมชรูป” หรือ “กภูตตารูป” ซึ่งแปลว่า “รูปที่เกิดจากกรรม” ไม่ได้เรียกว่า “วิบาก” ดังที่คัมภีร์มัสมสังคณียอธิบายว่าสภาวะธรรมที่ไม่เป็นวิบากและไม่เป็นเหตุเกิดวิบากคือสภาวะธรรมที่เป็นกิริยา รูป และธาตุที่ปัจจัยไม่ปรุงแต่ง (พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๔ หน้า ๒๕๓) คำอธิบายนี้แสดงว่า รูปไม่ใช่วิบากในความหมายที่คัมภีร์กำลังพูดถึงซึ่งมุ่งไปที่เรื่องของจิตไม่ได้มุ่งถึงเรื่องกรรม อย่างไรก็ตาม รูปก็จัดเป็นผลของกรรมอย่างหนึ่งเหมือนกัน ดังเช่นที่กล่าวถึงการให้ผลของกรรมในขณะปฏิสนธิในภพใหม่ (อภิธัมมัตถสังคหะ, ๒๕๔๖, ๖๑-๖๒) ซึ่งมีรูปรวมอยู่ในการให้ผลนั้นด้วย จึงเรียกรูปในขณะปฏิสนธินั้นว่าเป็นรูปที่เกิดแต่กรรม (กรรมชรูป) แต่โดยทั่วไปคำว่า “วิบาก” ก็ใช้ในความหมายที่รวมถึงผลของกรรมทุกอย่างได้เช่นกัน

เช่น ในอังคุตตรนิกาย เอกกนิบาตมีข้อความแสดงว่า สุจริตทางทวาร ๓ ให้แต่ผลที่นำปรารถนา (พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๐ หน้า ๓๕-๓๖) โดยแปลคำว่า “ผล” จากคำว่า “วิปาก” ในภาษาบาลี และในอรรถกถาธรรมบทตอนที่ว่าด้วยเรื่องอนาถปิณฑิกวัตถุก็มีข้อความที่พูดถึงการให้ผลของกรรมดี และกรรมชั่วในภพนี้หรือภพหน้าโดยใช้คำว่า “วิบาก” (อรรถกถา ขุททกนิกาย ธรรมบท เล่มที่ ๕ หน้า ๑๓) ซึ่งแสดงว่าคำว่า “วิบาก” มีความหมายครอบคลุมผลกรรมทุกอย่างไม่ใช่เฉพาะวิปากจิต คำว่า “วิบาก” จึงหมายถึงผลทุกอย่างที่เกิดจากกรรมและไม่ได้หมายถึงผลของกรรมชั่วเพียงอย่างเดียว

ในภาษาบาลี คำว่า “วิบาก” คือ “วิปาก” หรือแจกรูปตามไวยากรณ์เป็น “วิปาโก” อาจใช้ในรูปสมาสกับคำว่า “กรรม” คือ กम्म เป็น “กम्मวิปาโก” หรือ “กรรมวิบาก” แปลว่า “วิบาก (ผล) ของกรรม” แต่คนไทยใช้คำว่า “วิบากกรรม” ในความหมายของ “กรรมวิบาก” โดยมุ่งเอาเฉพาะที่เป็นผลของกรรมชั่วซึ่งไม่ตรงกับความหมายดั้งเดิมของคำคำนี้ที่หมายถึงผลของกรรมดีหรือชั่วก็ได้แล้วแต่กรณี

ส่วนคำว่า “เวรกรรม” ที่คนไทยนำมาใช้ในความหมายของผลของกรรมชั่วก็มีความผิดพลาดคลาดเคลื่อนเพราะภาษาบาลีในพระพุทธศาสนาไม่มี “เวรกรรม” (เวรกम्म) มีแต่คำว่า “เวร” ที่หมายถึงการผูกอาฆาตจองเวร การปองร้าย เช่น ในเรื่องเรื่องนางกาลสิริกษิณีที่ภรรยาหลงและภรณยาน้อยจองเวรกันข้ามภพข้ามชาติจนมาพบพระพุทธเจ้าเวรจึงระงับ

๒. บุญ ทาน นอกจากการใช้คำว่า “กรรม” หมายถึงบาปหรือกรรมชั่วและ “บุญ” หมายถึงความดีแล้ว ยังมีความไขว้เขวในการใช้คำว่า “บุญ” หมายถึงผลของกรรมดีหรือกุศลกรรม และสับสนความหมายของ “บุญ” กับ “ทาน” ทั้งที่ในความเป็นจริง “บุญ” หมายถึงกุศลกรรมหรือกรรมดี และ “ทาน” เป็นวิธีทำบุญอย่างหนึ่ง

การเข้าใจผิดเรื่องบุญกับทานอาจเนื่องมาจากการพูดที่คลาดเคลื่อนจนนำไปสู่การเข้าใจผิดดังที่คนไทยนิยม

พูดว่า “ทำบุญแล้ว ทำทานด้วย” โดยหมายถึงเมื่อไปถือศีล ฟังธรรม และถวายอาหารแก่พระสงฆ์ซึ่งถือว่าเป็นการทำบุญแล้ว ก็ทำทานคือบริจาคให้คนยากจนด้วย ทำให้เข้าใจผิดว่า การทำบุญเป็นเรื่องหนึ่ง การทำทานเป็นอีกเรื่องหนึ่ง โดยเฉพาะการทำบุญเป็นการทำความดีกับพระสงฆ์ การทำทานเป็นเรื่องทำความดีกับคนธรรมดาโดยเฉพาะคนตกทุกข์ได้ยาก แต่ในความเป็นจริง ทานเป็นการทำบุญอย่างหนึ่งโดยรวมถึงการให้ทานทั้งแก่คฤหัสถ์และบรรพชิตจัดเป็น “บุญกิริยาวัตถุ” อย่างหนึ่งใน ๓ อย่างคือ ทานมัย (บุญสำเร็จด้วยการให้ทาน) ศีลมัย (บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล) และภวานามัย (บุญสำเร็จด้วยการเจริญภavana)

ดังนั้น ชาวพุทธไทยจึงควรระวังไม่ให้สับสนระหว่างคำว่า “กรรม” “บุญ” “กุศล” “บาป” “อกุศล” เพราะเมื่อกล่าวในเรื่องของกรรม กรรมหมายถึงได้ทั้งความดีและความชั่ว บุญมีความหมายเดียวกับกุศลกรรม (ยกเว้นกรณีใช้ในความหมายอื่น เช่น กุศลธรรม จะใช้ “บุญธรรม” แทนไม่ได้) บาปมีความหมายเดียวกับอกุศลกรรม (ยกเว้นกรณีใช้ในความหมายอื่น เช่น อกุศลธรรม ไม่สามารถใช่ “บาปธรรม” แทน)

๓. อโหสิ อโหสิกรรม อภัย อภัยทาน ในภาษาไทยเรามักใช้คำว่า “อโหสิ” หรือ “อโหสิกรรม” ในความหมายของการยกโทษ การไม่เอาโทษ เช่นเดียวกับคำว่า “อภัย” หรือ “ให้อภัย” และ “อภัยทาน” เช่น ถ้ามีคนมาทำผิดต่อเราแล้วเรายกโทษให้ ไม่เอาความ เรามักเรียกว่า เรา “อโหสิ” หรือ “ให้อภัย” แก่คนที่ทำผิดนั้น แต่ถ้าเราทำผิดต่อคนอื่นแล้วขอให้เขายกโทษให้ เรียกว่า “ขออโหสิ” หรือ “ขออภัย”

อย่างไรก็ตาม ในภาษาบาลี คำว่า “อโหสิ” เป็นคำกริยา แปลว่า ได้มีแล้ว ได้เป็นแล้ว ไม่ได้เป็นศัพท์เฉพาะทางวิชาการ แต่คำว่า “อโหสิกรรม” ที่เป็นศัพท์เฉพาะทางวิชาการในคำสอนเรื่องกรรมหมายถึงกรรมที่ไม่มีโอกาสให้ผลของกรรมดังเช่นกรณีกรรมที่จะทำให้พระองค์ผู้มัลลตกนรทนต์ตายไม่สามารถให้ผลได้เพราะท่านเป็นพระอรหันต์เมื่อดับขันธปรินิพพานก็ไม่เกิดใหม่อีก คำว่า “อโหสิ” และ “อโหสิกรรม” จึงไม่มีความหมายของการ

ยกโทษอย่างในภาษาไทย ความหมายในภาษาไทยทำให้คนเข้าใจความหมายของคำสอนนี้ผิด ในภาษาบาลีการยกโทษจะใช้คำว่า “อปราธ” (โทษ) ร่วมกับคำกริยาที่ประกอบด้วย “ขม” ธาตุ (อด, อดทน) เช่น ในข้อความว่า “อปราธ ขมถเม ภนเต” (ท่านผู้เจริญ ขอท่านจงอดโทษแก่ข้าพเจ้า)

ส่วนคำว่า “อภัย” ในภาษาบาลีแปลว่า “ไม่มีความน่ากลัว” “ไม่มีอันตราย” และคำว่า “อภัยทาน” หรือ “อภัยทาน” หมายถึงการไม่ทำให้เกิดความน่ากลัวหรืออันตรายต่อผู้อื่นโดยไม่จำเป็นต้องเป็นการยกโทษ คนที่มีคุณธรรมโดยทั่วไปก็จะ “ให้อภัย” คือไม่ทำให้คนอื่นกลัวหรือได้รับอันตรายอยู่เป็นปกติ โดยไม่เกี่ยวกับการมีคนมาทำผิดทำร้ายตัวเองหรือไม่ เช่น ในมหาหังสชาดก หงส์สุมุขะกล่าวกับนายพรานที่ตอนแรกคิดจะทำร้ายแต่เมื่อได้คุยกับหงส์แล้วต้องการปล่อยพญาหงส์โพธิสัตว์ที่ติดบ่วงอยู่ว่า

เพื่อนเอ๋ย ถ้าท่านดักหงส์และนกทั้งหลาย
ด้วยความพยายามเพื่อประโยชน์แก่ตนไซ้
ข้าพเจ้าทั้ง ๒ ขอรับอภัยทานนั้นของท่าน (พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๘ หน้า ๑๐๑)

คำว่า “อภัยทาน” ในที่นี้แสดงถึงการที่นายพรานจะไม่ทำร้ายหงส์ ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับการยกโทษอย่างที่ใช้ในภาษาไทย ในสมุททกสูตรก็มีเรื่องฤาษีไปขอให้ท้าวสมพรจอมอสูรไม่ทำอันตรายแก่พวกฤาษีเมื่อพวกอสูรไปทำสงครามกับเทพโดยกล่าวว่า “พวกฤาษีมาขออภัยกับท่าน ท้าวสมพร การให้ภัยหรือให้อภัย ท่านกระทำได้โดยแท้” (พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๕ หน้า ๓๗๓) คำว่า “อภัย” หรือ “การให้อภัย” ในที่นี้หมายถึงการไม่ทำอันตรายแก่พวกฤาษี

๔. กิเลส ตัณหา ราคะ ชาวพุทธไทยมักจะพูดคำว่า “กิเลสตัณหา” กันบ่อยจนเกิดความเข้าใจผิดว่า กิเลสและตัณหาเป็นคนละอย่างกัน จนบางครั้งมีการกล่าวว่า “ตัดกิเลสหมดแล้ว เหลือแต่ตัณหา” ดังจะเห็นได้จากความสงสัยที่ปรากฏในคำถามเกี่ยวกับความหมายของ “กิเลสตัณหา” ในเว็บบอร์ดหรือกระดานสนทนาของเว็บไซต์บางแห่ง (“กิเลสตัณหา” <http://www.dhammadhome.com>)

com/webboard/topic/18830) ทั้งที่ในความเป็นจริง กิเลสหมายถึงอารมณ์หรือสภาวะทางจิตที่ทำให้เกิดความเศร้าหมองหรือทำให้เกิดทุกข์และโทษซึ่งมีอยู่หลายอย่าง แต่ที่นิยมพูดกันคือ โลกะ (ความโลภ) โทสะ (ความโกรธ) และโมหะ (ความหลง) ซึ่งโลกะหรือความโลภก็คือตัณหา นั่นเอง ซึ่งมีชื่อเรียกอีกหลายชื่อมีรากะเป็นต้น ตัณหาหรือรากะจึงเป็นกิเลสชนิดหนึ่ง ไม่ใช่คนละอย่างกับกิเลส

นอกจากนั้น คำว่า “ตัณหา” และ “รากะ” ที่เป็นกิเลสชนิดเดียวกัน ยังนิยมใช้ในความหมายของความต้องการทางเพศดังเช่นคำว่า “ตัณหาหามืด” หรือ “เฒ่าตัณหากลับ” และ “รากะจัด” ซึ่งในความเป็นจริง ศัพท์ ๒ คำนี้หมายถึงความอยากหรือความต้องการทุกอย่างที่ทำให้เกิดทุกข์หรือการทำชั่วตามมา

๕. อวิชชา เตรัจฉานวิชา คำทั้ง ๒ คำนี้เป็นศัพท์ภาษาบาลีโดยคำหลังแปลงมาจากคำว่า “ตรัจฉานวิชา” เป็นคำซึ่งเป็นภาษาปากที่ชาวบ้านยังเข้าใจความหมายคลาดเคลื่อนเพราะนอกจากจะไม่ค่อยมีการอธิบายความหมายให้ชัดเจนแล้วยังมักถูกใช้ในความหมายของวิชาที่ชั่วร้าย เป็นมนต์ดำที่ใช้ทำร้ายคน ดังที่นิยมเรียกกันว่า “อวิชชามนต์ดำ” เป็นไสยศาสตร์ประเภทชั่วร้ายที่เรียกกันว่า “ไสยดำ” เช่น การปล่อยของไปทำร้ายคนมีการเสกหนังสือเข้าห้องเป็นต้น หรือการทำเสน่ห์ยาแฝด

การใช้อวิชชาในความหมายของวิชาที่ชั่วร้ายหรือไสยศาสตร์ประเภทไสยดำ จะเห็นได้จากการสนทนาเรื่องการทำความไสยโดยใช้คำว่า “อวิชชามนต์ดำ” ในเว็บไซต์ของเว็บไซต์อย่าง pantip และ palungjit (“เจอคุณไสยของอวิชชามนต์ดำ” <https://pantip.com/topic/35060527>; “อวิชชา (มนต์ดำ)” <https://palungjit.org/threads/อวิชชา-มนต์ดำ.351147/>) แต่ในวิมังสาสูตรพระพุทธเจ้าทรงอธิบายความหมายของอวิชชาว่าหมายถึงความไม่รู้ในอริยสัจ ๔ (ทุกข์ ทุกขสมุทัย ทุกขนิโรธ และทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา) (พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑๖ หน้า ๔) เมื่อกล่าวอย่างรวบรัด “อวิชชา” ในพระพุทธศาสนาหมายถึงการไม่รู้แจ้งตามความเป็นจริงทำให้ถูกกิเลสต่างๆ ครอบงำ ทำให้ทำบาป

บ้าง ทำบุญบ้าง และต้องรับทุกข์เวียนว่ายตายเกิดไม่รู้จบ ไม่ได้เกี่ยวกับวิชาชั่วร้ายอะไร

ส่วน “เตรัจฉานวิชา” หรือบางครั้งเขียนว่า “ตรัจฉานวิชา” หมายถึงความรู้ที่ขวางต่อทางพระนิพพาน เช่น ความรู้ในการทำเสน่ห์ ความรู้ในการทำให้คนถึงวิบัติ ความรู้เรื่องภูตผี ความรู้ในทางทำนาย เช่น หมอดู เมื่อเรียนหรือใช้ปฏิบัติ ตนเองก็หลงเพลินหมกมุ่น ทั้งทำให้ผู้อื่นหลงมกมายไม่เป็นอันปฏิบัติกิจหน้าที่และประกอบการตามเหตุผล (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ๒๕๕๖, ๕๓) ความรู้ทุกอย่างที่ทำให้คนห่างไกลจากการปฏิบัติเพื่อไปนิพพาน จึงจัดเป็นเตรัจฉานวิชาได้ทั้งนั้น ไม่ได้หมายถึงเฉพาะไสยศาสตร์ที่ชั่วร้าย ความหมายที่คนไทยเข้าใจเกี่ยวกับคำว่า “เตรัจฉานวิชา” จึงมีความถูกต้องเพียงบางส่วนซึ่งเมื่อมองในภาพรวมมีความคลาดเคลื่อนเป็นอย่างมาก เพราะความรู้ที่ดูมีประโยชน์อย่างความรู้ในการทำนายชีวิตหรือแม้แต่ความรู้ในการประกอบอาชีพต่าง ๆ หากขัดขวางการไปนิพพานก็จัดเป็นเตรัจฉานวิชาได้หมด

๖. วาสนา ในภาษาไทยนิยมใช้ในความหมายของกุศลที่ทำให้ได้รับลาภยศ โดยนิยมใช้คู่กับคำว่า “บุญ” หรือ “บารมี” เป็น “บุญวาสนา” หรือ “วาสนาบารมี” เช่น เด็กคนนี้มีวาสนาดี เกิดในกองเงินกองทอง (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖, ๑๑๑๔) กล่าวอีกอย่างคือ วาสนาในภาษาไทยหมายถึงบุญเก่าที่ทำมาในชาติก่อนซึ่งส่งผลให้บุคคลได้รับสิ่งที่น่าปรารถนามียศและทรัพย์เป็นต้น ซึ่งความหมายดังกล่าวมีความคลาดเคลื่อนจากความหมายที่ใช้ในพระพุทธศาสนา ซึ่งส่วนมากหมายถึงนิสัย พฤติกรรม หรือสิ่งที่คนสั่งสมมาจนเคยชินหรือฝังใจจนไม่อาจเลิกหรือแก้ได้แม้เป็นพระอรหันต์แล้วยกเว้นพระพุทธเจ้า ดังที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้อธิบายความหมายของ “วาสนา” ไว้ว่า

อาการกายวาจาที่เป็นลักษณะพิเศษของบุคคล ซึ่งเกิดจากกิเลสบางอย่าง และได้สั่งสมอบรมมาเป็นเวลานานจนเคยชินติดเป็นพื้นประจำตัว แม้จะละกิเลสได้แล้วแต่ก็อาจจะละอาการกาย วาจาที่เคยไม่ได้ เช่น คำพูด

ติดปาก อาการที่เดินเร็วหรือตัวมึนงง เป็นต้น ท่านขยายความว่า วาสนาที่เป็นกุศลก็มี เป็นอกุศลก็มี เป็นอภัยกถาคือเป็นกลาง ๆ ไม่ได้ไม่ชั่วก็มี ที่เป็นกุศลกับ อภัยกถานั้นไม่ต้องละ แต่ที่เป็นอกุศลซึ่งควรจะละนั้นแบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่จะเป็นเหตุให้เข้าถึงอภัยกับส่วนที่เป็นเหตุให้เกิดอาการแสดงออกทางกายวาจาแปลก ๆ ต่าง ๆ ส่วนแรก

พระอรหันต์ทุกองค์ละได้ แต่ส่วนหลังพระพุทธเจ้าเท่านั้น ละได้ พระอรหันต์อื่นละไม่ได้ จึงมีคำ กล่าวว่า พระพุทธเจ้าเท่านั้นละกิเลสทั้งหมดได้พร้อมทั้งวาสนา (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), ๒๕๔๖, ๒๒๖)

วาสนาในความหมายดังกล่าวนี้จึงหมายถึงกิริยาอาการหรือพฤติกรรมที่เคยชินจนละไม่ได้แม้เป็นพระอรหันต์แล้ว เช่น พระปิลินทวัจฉะซึ่งเป็นพระอรหันต์แล้ว แต่ยังติดปากคำว่า “แน่คนถ่อย” (วสลิ) ซึ่งเป็นคำพูดที่ไม่สุภาพ เพราะท่านพูดคำนี้มาหลายร้อยชาติติดต่อกันจนกลายเป็นนิสัยหรือความเคยชินที่ละไม่ได้

อย่างไรก็ตาม สาเหตุที่ “วาสนา” ถูกใช้ในความหมายของบุญเก่าที่ทำให้คนได้ตีมีลาภศออาจเนื่องมาจากมีความหมายใกล้เคียงกับความหมายอีกความหมายหนึ่งของคำคำนี้ที่อาจตีความได้จากหลักฐานในพระไตรปิฎกโดยหมายถึงบุญรวมทั้งสิ่งที่เคยสั่งสมมาในอดีตที่มีผลต่อนิสัย ค่านิยม ความสามารถในอนาคต และจะช่วยให้ทำความดีหรือประสบความสำเร็จในการปฏิบัติธรรม ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ในคำพูดของพวกภิกษุวัชชีบุตรซึ่งต้องอาบัติปาราชิกแล้วเข้ามาหาพระอนานท์เพื่อขอบวชใหม่มีการใช้คำว่า “วาสนา” ที่แสดงถึงบุญเก่าที่ช่วยให้ปฏิบัติธรรมได้สำเร็จอยู่ด้วยดังนี้ “ท่านพระอนานท์ พวกกระผมไม่ติเตียนพระพุทธ ไม่ติเตียนพระธรรม ไม่ติเตียนพระสงฆ์ พวกกระผมติเตียนตนเอง ไม่ติเตียนผู้อื่น **พวกกระผมไม่มีวาสนามีบุญน้อย** บวชในพระธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ไม่สามารถจะประพฤติดพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ได้ตลอดชีวิต” (พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑ หน้า ๓๒)

ในเรื่องพราหมณ์ ๑๖ คนที่เป็นศิษย์ของพราหมณ์ พาวรีมีคำบรรยายคุณลักษณะของพราหมณ์เหล่านี้ไว้ว่า “เป็นผู้ทรงปัญญาปราดเปรื่อง เคยอบรมวาสนาแต่ชาติปางก่อนทั้งนั้น” (พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๕ หน้า ๗๔๑) ซึ่งอรรถกถาได้อธิบายข้อความตอนนี้ว่า มาณพ ๑๖ คนนี้ได้เคยบวชในศาสนาของพระผู้มีพระภาคพระนามว่ากัสสปะ แล้วอบรมจิตเพื่อเป็นบุญวาสนาที่จะติดตามตัวไป (อรรถกถาขุททกนิกาย สุตตนิบาต เล่มที่ ๒ หน้า ๔๓๐) แสดงว่าวาสนาในที่นี้หมายถึงบุญคือการฝึกจิตหรือปฏิบัติธรรมเพื่อการบรรลุมรรคผลนิพพานที่สั่งสมไว้แล้วมาให้ผลในอนาคต

ในประวัติของพระอชฎมาสีเถรีมีข้อความที่แสดงว่า “วาสนา” หมายถึงบุญเก่าที่ช่วยให้ได้บวชและบรรลุมรรคผลนิพพานว่า

หม่อมฉัน ได้ฟังพระสัทธรรมที่พระพุทธเจ้า

ผู้ประเสริฐที่สุดตรัสแล้ว

ผู้สมบรูณ์ด้วย**บุญวาสนา** (บาปบุญที่ได้อบรมมา

ในกาลก่อน)

จึงได้บวชเป็นบรรพชิต

ฯลฯ

กรรมทั้งหมดสิ้นไปแล้ว บุญและบาปก็สิ้นไปแล้ว เหมือนกัน

หม่อมฉันข้ามพ้นสังสารวัฏทั้งปวงได้แล้ว (พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๓ หน้า ๕๔๓)

ในคำว่า “บุญวาสนา” พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาได้ใส่คำอธิบายในวงเล็บว่าหมายถึงบุญบาปที่ได้อบรมมาในกาลก่อนไว้ด้วย แต่ที่จริงในที่นี้น่าจะหมายถึงบุญอย่างเดียว เพราะสิ่งที่เกิดเป็นผลของบุญ

ในอรรถกถาของพระไตรปิฎกก็มีการอธิบายความหมายของ “วาสนา” ในลักษณะเป็นบุญหรือสิ่งที่จะส่งผลดีต่อการปฏิบัติและบรรลุธรรมในอนาคต เช่น ในอรรถกถาสังยุตตนิคาถ อธิบายเรื่องการปฏิบัติและการบรรลุธรรมของบุคคล ๔ เหล่า คือ อุกฤษฏัตถุญญ วิปจิตถุญญ เนยยะ

และปทปรมะ ว่าบุคคล ๓ พวกแรกศึกษาปฏิบัติแล้วสามารถบรรลุฤทธิ์ตผลได้ในชาตินี้ต่างกันที่ยากง่ายและช้าเร็วต่างกัน ส่วนบุคคลประเภทที่ ๔ คือปทปรมะ จะเป็นวาสนาในอนาคต (อรรถกถาสังยุตตนิกาย เล่มที่ ๓ หน้า ๖๑) แสดงว่าการศึกษาและปฏิบัติธรรมที่ทำในชาตินั้นจะมีผลในอนาคตแม้จะไม่ทำให้บรรลุมรรคผลนิพพานในชาตินั้น วาสนาในที่นี้จึงหมายถึงบุญรวมทั้งนิสัยและความสามารถที่สั่งสมไว้เพื่อให้ผลในอนาคต ดังนั้น นิสัยหรืออหยาศัย ความชอบ ความไม่ชอบ และความถนัดหรือความสามารถ รวมทั้งท่าทีต่าง ๆ ทางพฤติกรรมของเราคือวาสนาที่เราสั่งสมมาโดยมุ่งไปในด้านดี จึงมีการใช้คู่กับคำว่า “บุญ”

ดังนั้น คำว่า “วาสนา” จึงหมายถึงอาการหรือพฤติกรรมบางอย่างที่สั่งสมมานานจนละไม่ได้ยกเว้นพระพุทธเจ้าและหมายถึงบุญรวมทั้งนิสัย ค่านิยมหรือแนวโน้มทางอารมณ์ความคิด และความสามารถที่สั่งสมมาที่ส่งผลต่อการทำความดีโดยเฉพาะการปฏิบัติธรรมเพื่อบรรลุมรรคผล คำว่า “วาสนา” ที่คนไทยเข้าใจกันจึงมีความคลาดเคลื่อนไปมากในความหมายแรกและคลาดเคลื่อนไปไม่มากนักในความหมายหลัง

๗. บารมี คำอีกคำหนึ่งที่ชอบใช้คู่กับ “วาสนา” คือ “บารมี” โดยใช้ในความหมายเดียวกับวาสนาที่กล่าวมาแล้ว คนไทยมักจะพูดว่า “มีวาสนาบารมี” หรือ “มีบารมีวาสนาดี” แต่ไม่ใช้กับ “วาสนาไม่ดี” หรือ “ไม่มีวาสนา” แต่คำว่า “บารมี” หมายถึง “คุณความดีที่บำเพ็ญอย่างยิ่งยวดเพื่อบรรลุจุดหมายอันสูงยิ่ง มี ๑๐ คือ ทาน, ศีล, เนกขัมมะ, ปัญญา, วิริยะ, ขันติ, สัจจะ, อธิษฐาน, เมตตา, อุเบกขา” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ๒๕๔๖, ๑๑๑) กล่าวอีกอย่างก็คือหมายถึงบุญหรือคุณธรรมที่สั่งสมเพื่อชำระกิเลสขัดเกลาจิตใจเพื่อให้บรรลุมรรคผลนิพพาน ซึ่งเมื่อกล่าวถึงการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ นิยมเรียกว่า “ทศบารมี” หรือ “พุทธการกรรม” (ธรรมที่ทำให้เป็นพระพุทธเจ้า) แต่ถ้าเป็นบุญเพื่อความเป็นพระอรหันตสาวุกก็เรียกว่า “สาวุกบารมี” บารมีในคำสอนของพระพุทธศาสนาจึงมุ่งไปทางธรรมมากกว่าทางโลกอย่างที่คนไทยเข้าใจ

นอกจากนั้น ปัจจุบันยังมีการใช้คำว่า “บารมี” หมายถึงการมีอำนาจและมีความสามารถเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น ดังที่มีการใช้ในคำว่า “ผู้นำที่มีบารมี” (charismatic leader) ซึ่งก็มีความหมายต่างกับในคำสอนของพระพุทธศาสนาที่กล่าวมาแล้ว อาจมีความเกี่ยวข้องอยู่บ้างก็ตรงที่คนที่มีอำนาจถือได้ว่าเป็นผู้มีบุญอันเป็นเหตุให้เกิดมาเป็นคนมีอำนาจและได้รับการยอมรับ แต่บุญดังกล่าวนั้นอาจไม่เกี่ยวกับการบรรลุมรรคผลนิพพานอย่างในความหมายของ “บารมี”

๘. สงฆ์ พระสงฆ์ พระภิกษุ คำที่มีความหมายเกี่ยวกับพระภิกษุ ๓ คำนี้มีความหมายในภาษาไทยที่ต่างกับคำในภาษาบาลีจนทำให้คนไทยเข้าใจสับสน กล่าวคือนิยมใช้คำว่า “สงฆ์” และ “พระสงฆ์” ทั้งในความหมายของหมู่พระภิกษุหรือพระภิกษุหลายรูป และพระภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง คือบางครั้งหมายถึงพระภิกษุที่เป็นหมู่คณะ บางครั้งหมายถึงพระภิกษุที่เป็นปัจเจก ซึ่งมีความคลาดเคลื่อนจากที่ใช้ในพระพุทธศาสนา

ตามคำอธิบายของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต) คำว่า “สงฆ์” ในพระพุทธศาสนามีความหมายสำคัญ ๒ อย่างคือ

๑) สงฆ์ในคำหมายของ “สาวุกสงฆ์” หมายถึงหมู่สาวุกของพระพุทธเจ้าประกอบด้วยพระอรียบุคคล ๘ ประเภท เริ่มตั้งแต่ท่านผู้ตั้งอยู่ในโสดาปัตติมรรค จนถึงพระอรหันต์ ซึ่งต่อมาเรียกว่า “อริยสงฆ์” ต่างกับ “ภิกษุสงฆ์” ที่หมายถึงหมู่แห่งพระภิกษุหรือชุมนุมพระภิกษุ (ความหมายที่ ๒) ซึ่งต่อมาเรียกว่า “สมมติสงฆ์” (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ๒๕๔๖, ๒๔๘)

ดังนั้น ตามความหมายของสาวุกสงฆ์ บุคคลผู้เป็นพระอรียบุคคลไม่ว่าเป็นภิกษุหรือคฤหัสถ์ล้วนเรียกว่า “สงฆ์” ทั้งสิ้น ซึ่งชาวพุทธไทยอาจรับไม่ได้หรือไม่เข้าใจ เพราะติดคำว่า “สงฆ์” ที่หมายถึงพระภิกษุ โดยปัจจุบันมีผู้นิยมใช้ “อริยสงฆ์” ในการเรียกพระภิกษุที่เชื่อกันว่าเป็นพระอรียบุคคล

๒) สงฆ์ในความหมายของ “ภิกษุสงฆ์” หมายถึงชุมนุมพระภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปซึ่งสามารถประกอบกิจของสงฆ์ตามกำหนดทางพระวินัย ต่างโดยเป็นสงฆ์จตุรกร (๔ รูป) บ้าง ปัญจกร (๕ รูป) บ้าง ทศกร (๑๐ รูป) บ้าง วิสติกร (๒๐ รูป) บ้าง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), ๒๕๕๖, ๒๕๘) ความหมายของ “สงฆ์” ในข้อนี้ก็คือความหมายของ “สงฆ์” ในคำว่า “สังฆกรรม” นั่นเอง ซึ่งในความเป็นจริงพระภิกษุในสังฆกรรมนี้อาจเป็นพระอริยบุคคลก็ได้ การจำแนกความหมายในกรณีนี้จึงเป็นการจำแนกอย่างง่าย ๆ

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า คำว่า “สงฆ์” ในคำว่า “ภิกษุสงฆ์” ยังสามารถใช้หมายถึงหมู่ของพระภิกษุที่รวมทั้งพระภิกษุที่เป็นพระอริยบุคคลและปุถุชน เช่น ในคำว่า “สังฆทาน” ที่หมายถึงทานที่ถวายแก่สงฆ์โดยมีเจตนาถวายแก่หมู่ของภิกษุทั้งหมด ไม่เจาะจงภิกษุรูปหนึ่งรูปใด

อนึ่ง ในครั้งพุทธกาลที่ยังมีพระภิกษุณีอยู่ คำว่า “สงฆ์” อย่างเช่นในคำว่า “สังฆทาน” สามารถหมายถึงหมู่แห่งภิกษุที่รวมถึงพระพุทธเจ้า และพระภิกษุณี ที่เป็นพระอริยบุคคลและปุถุชนได้ด้วย

โดยสรุป จึงอาจกล่าวได้ว่า สงฆ์หรือพระสงฆ์หมายถึงหมู่ของสาวกคือพระอริยบุคคลทั้งที่เป็นคฤหัสถ์และบรรพชิต หรือหมายถึงหมู่ของพระภิกษุ (และพระภิกษุณี) ไม่ได้หมายถึงพระภิกษุที่เป็นปัจเจกอย่างที่คนไทยปัจจุบันนิยมใช้ “พระสงฆ์” กับ “พระภิกษุ” แทนกันได้

สรุป

ศัพท์ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตที่นำมาใช้ในภาษาไทยทำให้ภาษาไทยมีความไพเราะและมีระดับชั้น รวมทั้งมีคำให้ใช้อย่างหลากหลายครอบคลุม แต่การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำไทยที่นำมาจากภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตมีส่วนทำให้ชาวพุทธไทยเข้าใจผิดหรือสับสนกับคำสอนทางพระพุทธศาสนา ดังตัวอย่างของความสับสนหรือความเข้าใจผิดที่ปรากฏในสังคมไทย เช่น การเขียนอธิบายมงคลข้อความมีศีลปะคลาดเคลื่อนไปเป็นเรื่องการทำงานศิลปะมีภาพวาดเป็นต้น และความสับสนเรื่องกิเลสตัณหว่า กิเลสและตัณหาเป็นสิ่งเดียวกันหรือคนละสิ่งกันแน่ เราจึงต้องศึกษาให้เข้าใจอย่างชัดเจนและตระหนักอยู่เสมอว่า ความหมายในภาษาไทยอาจไม่ตรงกับความหมายตามคำสอนของพระพุทธศาสนา จะได้ไม่เข้าใจคำสอนผิดพลาดคลาดเคลื่อน

รายการอ้างอิง

ภาษาบาลี

อรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาบาลี. ๒๕๓๒-๒๕๓๔. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ภาษาไทย

บรรจบ พันธุมธธา. ๒๕๑๘. **บาลีสันสกฤตในภาษาไทย**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ. ๒๕๑๓. **ปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต**. พระนคร : ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์ในคราวอายุครบ ๕ รอบ หม่อมหลวงบัว กิติยากร ในพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นจันทบุรีสุรนาถ วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๑๒.

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬา. ๒๕๓๙. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). ๒๕๕๐. **ศัพท์วิเคราะห์**. กรุงเทพฯ : วัดปากน้ำ ภาษีเจริญ.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). ๒๕๔๖. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพฯ : พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณแม่เพ็ญไพฑูริย์ เลิศบุศย์ เป็นกรณีพิเศษ วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๔๖.

พระอาจารย์วัลลภ ขวนปญโญ. ๒๕๔๒. **กฎแห่งกรรม**. กรุงเทพฯ : รายการธรรมะร่วมสมัย.

ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๕๖. **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔**. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์ พับลิเคชันส์.

วนิดา ขำเขียว. ๒๕๕๕. **พุทธศาสตร์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ พีเอส. พรินท์.

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (พิมพ์ ธรรมธโร). ๒๕๓๙. **มงคลยอตชีวิต ฉบับสมบูรณ์**. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา.

อภิธรรมมัตถสังคหะและปรมัตถทีปนี. ๒๕๔๖. พระคัมภีร์สาราณวงศ์ แปล. กรุงเทพฯ : พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศลในงานออกพระเมรุพระราชทานเพลิงศพพระธรรมราชาอนุวัตร (กมล โกวิท).

เอกสารอิเล็กทรอนิกส์

“กิลีสต์ค้นหา” <http://www.dhammadhome.com/webboard/topic/18830> เข้าถึงเมื่อวันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๑

จันจิรา จิตตะวิริยะพงษ์ คู่มือภาษาไทย เอนทรานซ์ ม.4-6. สำนักพิมพ์พัฒนาศึกษา, กรุงเทพมหานคร, ๒๕๔๓
อ้างอิง <http://blog.eduzones.com/yimyim/3359> เข้าถึงเมื่อวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๕๖.

“เจอคุณไสยของอวิชชามนต์ดำ” <https://pantip.com/topic/35060527> เข้าถึงเมื่อวันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๑.

“ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤตในภาษาไทย” <http://www.palidict.com/content> เข้าถึงเมื่อวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๕๖.

“อวิชชา (มนต์ดำ)” <https://palungjit.org/threads/อวิชชา-มนต์ดำ.351147/> เข้าถึงเมื่อวันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๖๑.